

BOSNA HERSEK MÜTEAHHİTLİK SEKTÖRÜ ÜLKE NOTU

1) GENEL BİLGİLER

Bosna Hersek'te müteahhitlik sektöründeki faaliyetleri mevcut binaların ıslahı ve yenilenmesi ile yeni binaların yapılması, başta yol (karayolu yapımı ve demiryollarının rekonstrüksiyonu) yapımı olmak üzere alt yapı projeleri ve enerji santrallerinin inşası olarak sınıflandırmak mümkün olup, söz konusu projelerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak teknik bilgi, tecrübe ve finansman açısından yabancı firmaların/kurumların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bosna Hersek İstatistik Ajansı tarafından 2014 yılı Kasım ayında yapılan açıklamada ülkede inşaat-müteahhitlik hizmetlerinin 2012'ye kıyasla 2013 yılı büyüme oranının % 5,3 olduğu ve üstlenilen müteahhitlik işleri toplam değerinin 717.651 Avro'ya ulaştığı ifade edilmektedir. 2013 yılına ilişkin istatistiklere göre Bosna Hersek'te inşaat faaliyetlerinin, toplam GSYİH içinde %3,97'lik paya sahip olduğu belirtilmektedir.

1992-1995 yıllarındaki savaş sırasında ülkedeki konutların yaklaşık %42'sinin yıkıldığı veya hasar gördüğü, günümüzde ülkede doğalgaz kullanımının yaygınlaşmaya başladığı ve doğalgaz altyapısının geliştirilmesi projelerine hız verilmeye çalışıldığı hususları göz önüne alındığında, Bosna Hersek'in hem yeni konut yapımı hem de mevcut binaların yenilenmesi/dönüştürülmesine ilişkin olarak önemli fırsatları barındırdığı söylenebilir.

Buna ilaveten, EUROSTAT tarafından 37 Avrupa ülkesinde yapılan bir araştırmaya göre, Bosna Hersek'te ortalama inşaat maliyetinin Avrupa ortalamasının %62'sine karşılık geldiği ve ülkenin bu bakımdan Makedonya (%54) ve Arnavutluk (%58) ile birlikte Avrupa'da en uygun koşullara sahip üç ülkeden biri olması, Bosna Hersek'in barındırdığı diğer bir avantaj olarak değerlendirilebilmekle beraber, ülkede makina ve ekipman fiyatlarının Avrupa ortalamasının % 4 üzerinde olduğu da söz konusu raporda yer verilen hususlardan biridir.

Bosna Hersek'teki yolların genel durumu, alt yapı yatırımlarına olan ihtiyaç ve ülkenin hidro ve termo enerji kaynakları açısından zengin olduğu düşünülürse, ülkede bu alanlara yönelik iş fırsatları mevcuttur. Bilhassa, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Avrupa Kalkınma Bankası (EIB) ülkedeki altyapı projelerinin finansmanında önemli rol oynamakta ve bu doğrultuda Saraybosna Havalimanı, Pan European Corridors gibi projelere adı geçen kuruluşlar tarafından kredi desteği sağlanmış ve önümüzdeki dönemde de sağlanmaya devam etmesi planlanmaktadır.

Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı'ndan alınan bilgiye göre, uluslararası projelerde çalışmış olan uzman ve işçilerin yurt dışında kazandıkları tecrübeleri Bosna Hersek'e getirmeleri, Bosna Hersek'teki üniversiteler ve teknik okulların mühendislik alanına önem vermeleri, yarı-özel ve kamu müteahhitlik firmalarının yurt içi ve yurt dışı projelere danışmanlık desteği sağlamasının Bosna Hersek'te halihazırda varolan nitelikli işgücüne önemli katkılarda bulunduğu ve sektörün gelişmesinde rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Buna ilaveten, gerek mevcut yapılarını rehabilitasyonu gerekse yeni binaların yapımı ve havaalanlarından otoyollara kadar altyapı sistemlerinin geliştirilmesinde kullanılacak inşaat malzemelerinin birçoğunun yerel piyasadan temin edilebilmesi, mevcut olmayan unsurların ise makul ölçüde yatırımlarla edinilmesi olanağı, Bosna Hersek'te inşaat sektörünün gelişimi için diğer elverişli unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Bosna Hersek Yabancı Yatırımlar Hakkında Kanunu uyarınca, yabancı yatırımcıların yatırıma yönelik arazi satın almaları/sahip olmaları hususunda herhangi bir sınırlama bulunmamakta olup, yerel kişiler gibi söz konusu mülklere %100 sahip olabilirler. Ancak, bu sahipliğin Bosna Hersek'te kuracakları şirket adına olması gerekmektedir.

Bosna Hersek'te inşaat sektörüne ilişkin yasal çerçevenin Avrupa Birliği mevzuatı ile uyumlaştırılma süreci halihazırda devam etmektedir. Ancak, çoğu alanda olduğu gibi yatırımlar alanında da bazı yasal düzenlemeler Bosna Hersek Federasyonu ile Republika Sırpka arasında farklılık göstermektedir. Örneğin, kamu-özel ortaklıklarına ilişkin Kanun Republika Sırpka'da çıkarılmış olmasına rağmen, Bosna Hersek Federasyonu'nda konuya ilişkin süreç henüz tamamlanmamıştır.

Diğer taraftan, Dünya Bankası tarafından hazırlanan "Doing Business" raporları kapsamında Bosna Hersek'e ilişkin olarak inşaat ve müteahhitlik sektörüne dair bilgilerin de yer aldığı tablo aşağıda sunulmaktadır.

Bosna Hersek 2015	Şirket Kurma	İnşaat/ Müteahhitlik İzinleri	Elektrik Erişimi	Tapu/ Mülkiyet Kayıtları	Banka Kredisine Erişim	Yatırımcının Korunması	Vergi Ödenebilirliği	Dış Ticaret Uygulamalarına Açıklık	Mahkeme Süreci	Şirket Tasfiyesi
Dünya Sıralaması	147	182	163	88	36	83	151	104	95	34
Prosedür Sayısı	11	15	8	7	–	–	–	8/8 (İhr/İth)	37	-
Gerekli Gün Sayısı	37	179	125	24	–	–	–	16/13 (İhr/İth)	595	3,3 (yıl)
Maliyet (%)	14,6 (kişi başına düşen gelire göre)	19,7 (depo değerine göre)	484,4(kişi başına düşen gelire göre)	5,2 (mülkiyet değerine göre)	–	–	–	1.260/1.200 (İhr/İth/\$ konteynır başına)	34 (Anlaşmazlık bedeline göre)	9 (Şirket mal varlığına göre)

Kaynak: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bosnia-and-herzegovina>

Ayrıca, Bosna Hersek'te gündemde olan alt yapı yatırımlarına ilişkin bilgiler aşağıda özetlenmektedir:

2) BOSNA HERSEK’TEKİ PROJELER

a) OTOYOL PROJELERİ:

Bosna Hersek’te halihazırda gündemde olan otoyol projeleri özetle şu şekildedir:

- Koridor Vc Otoyolu (A1)
- Republika Sırska Otoyolu
- Tuzla – Oraşje Otoyolu (A2)
- Zepce – Tuzla Otoyolu (A3)
- Adriyatik-İyonya Otoyolu (A4)
- Donji Vakuf – Laşva Anayolu
- Bihać – Izačić Anayolu
- Sarajevo – Tuzla Anayolu Modernizasyonu / Rekonstrüksiyonu

i. Koridor Vc Otoyolu:

Koridor Vc Otoyolu, Budapeşte'yi otobanla Hırvatistan'ın Ploce limanına bağlaması planlanan otoyolun parçası olup, söz konusu yolun Bosna Hersek bölümünün yaklaşık 3 milyar Avro'ya malolması beklenmektedir. Söz konusu yolun uygulama projesi ihalesi, küçük parçalara ayrılarak lotlar halinde sonuçlandırılmaktadır.

Bahse konu otobanın bir kısmının dağlık alanlardan geçmesi öngörülmekte olup, Bosna Hersek'deki bölümünün yaklaşık 75 kilometresi tünel ve 33 kilometresi köprü olmak üzere toplam 330 km uzunluğunda olması planlanmaktadır. Özellikle köprü ve tünellerin yapımı konusunda ülkemizdeki firmaların katılımcı olabilecekleri düşünülmektedir. Söz konusu otoyolun Bosna Hersek Federasyonu'ndan geçen kısmı 285 km, Republika Sırpka kısmı ise 48 km civarındadır.

Söz konusu otoyol projesi kapsamında şu ana kadar yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar şu şekildedir:

- Svilaj- Odžak 11 km – inşaat halinde
- Odžak -Doboj güney 48 km – Proje aşamasında
- Doboj güney -Zenica kuzey 57 km – proje aşamasında, imtiyaz olarak verilmesi düşünülmektedir
- Zenica kuzey -Drivuša 11 km – (2,32 km'si inşaat halinde geri kalan kısım için kamulaştırma prosedürü devam etmektedir)
- Drivuša -Kakanj 16 km - tamamlanmıştır
- Kakanj- Jošanica 37 km – tamamlanmıştır
- Jošanica-Vlakovo 8 km – tamamlanmıştır
- Vlakovo-Tarčin 20 km – tamamlanmıştır
- Sarajevo bypass (lot1+lot2) 7,8 km - tamamlanmıştır
- Sarajevo by-pass (lot3) 5 km – tamamlanmıştır
- Tarčin-Konjic 21 km - Proje aşamasında
- Konjic-Jablanica 15 km - Proje aşamasında
- Jablanica-Mostar kuzey 32 km - Proje aşamasında
- Mostar kuzey-Počitelj 37 km - Proje aşamasında
- Počitelj-Zvirovići 11 km – Proje aşamasında
- Zvirovići-Bijača 10 km – tamamlanmıştır.

➤ İhaleye Açılacak Kısımlar:

- Odžak-Doboj güney 48 km – Proje aşamasında
- Doboj güney-Zenica kuzey 57 km – proje aşamasında, imtiyaz verilmesi düşünülmektedir
- Tarčin-Konjic 21 km - Proje aşamasında
- Konjic-Jablanica 15 km - Proje aşamasında
- Jablanica-Mostar kuzey 32 km - Proje aşamasında
- Mostar kuzey-Počitelj 37 km - Proje aşamasında
- Počitelj-Zvirovići 11 km – Proje aşamasında

Diğer taraftan, araç trafiğinin Koridor Vc'nin kapasitesine oranla düşük kalması nedeniyle az gelir elde edilmesi durumu, anılan otoyolların yapımı için dış kaynaklara ihtiyaç duyulması ve Koridor Vc'nin Avrupa otoyollar ağının önemli bir parçası olması nedeniyle, EBRD ve EIB söz konusu projelere finansman ve kredi sağlanmasına önem vermektedir.

Bahse konu projeler kapsamında birçok köprü ve tünel inşası yer almakta olup, söz konusu köprü ve tünel inşaatlarının Türk firmaları için avantajlı olabilecekleri düşünülmektedir. Nitekim, 2012 yılında 20 km uzunluğundaki Tarcin-Vlakovo kısmı için 3 ihale açılmış; Cengiz İnşaat A.Ş. firması bu üç ihaleyi de kazanmış olup, üstlenilen projelerden iki altbölümü 2014 yılı içinde

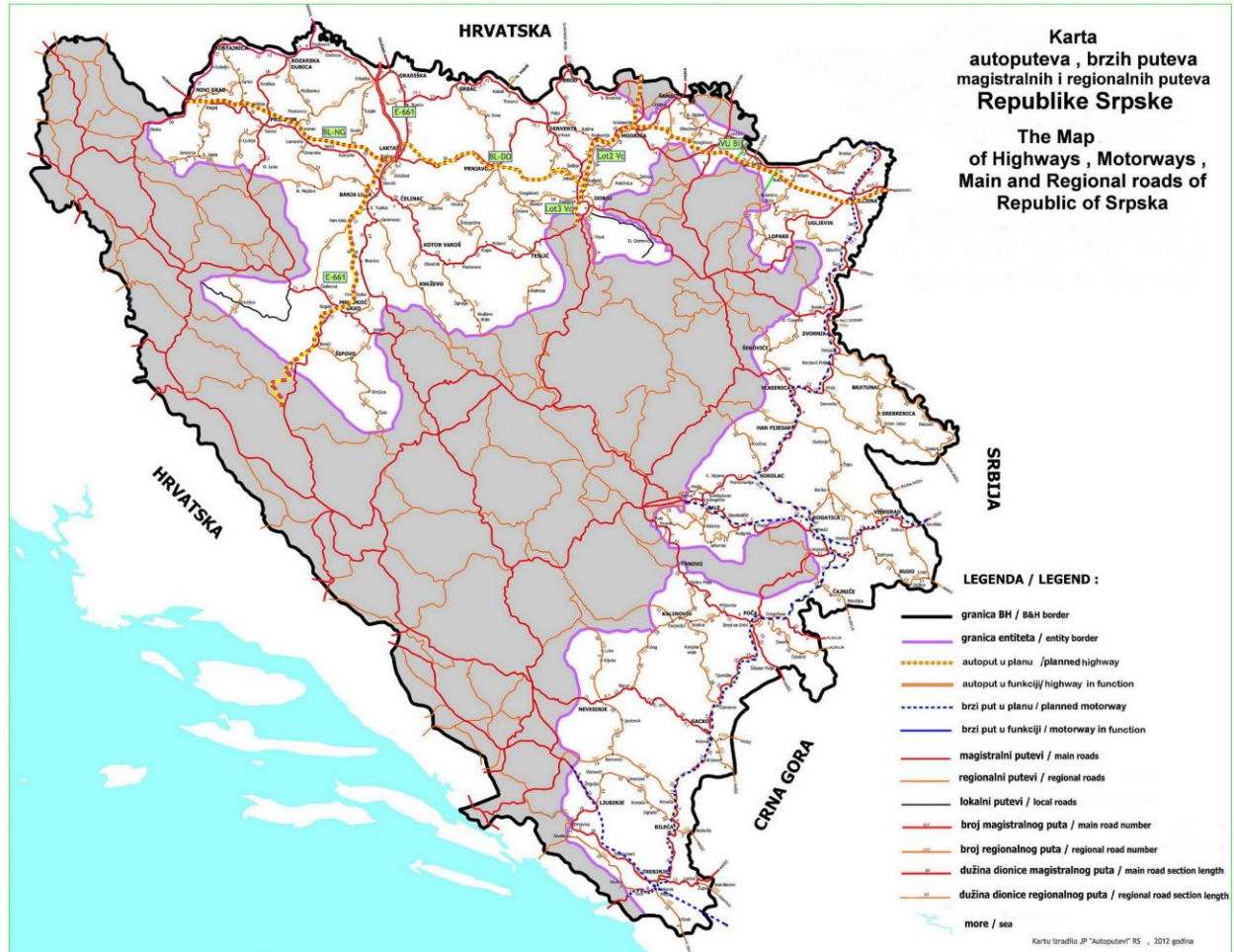
tamamlanmış ve üçüncü altbölümünün alınan süre uzatımı ile 2015 yılın Mayıs ayında tamamlanması beklenmektedir.

Proje dahilinde inşaat halinde olan otoyol kısımlarının 2014 yılın sonunda tamamlanması ile Bosna Hersek Federasyonu toplam 104 km otoyola sahip olmuş ve Koridor Vc'nin % 35'i tamamlanmıştır.

EBRD tarafından Londra'da düzenlenen konferansa Bosna Hersek 'JP Autoceste' Otoyol İdaresinin Genel Müdürü Ensad Karić de katılmış olup, önümüzdeki dönem içerisinde 80 km yeni otoyol inşası için yeni yatırım planı hazırlamakta olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, ilk defa otoyolun inşası ve finansmanında özel-kamu ortaklığı modeli hazırlanmakta olduğunu da açıklamıştır.

ii. Republika Sırpka Otoyolu

- Gradiška – Banja Luka – Mrkonjić Grad – Šipovo – Kupres Otoyolu
- Prijedor – Banja Luka – Doboj – Šamac – Bijeljina Otoyolu

Republika Sırpıka otoyol projesi kapsamında şu ana kadar yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar şu şekildedir:

- Banja Luka-Gradiska 33,7 km (Yapımı tamamlanmıştır)
- 2012-2015 döneminde tamamlanacak kısımlar:
 - Prnjavor-Doboj 36 km (BH firmaları+Granit-Makedon firması)
 - Banja Luka-Prnjavor 35 km. (Bu ihale, 2012 yılı Aralık ayında açılmış olup, ihaleyi Integral inženjering (Bosna Hersekli) ve Granit (Makedonya) firmaları kazanmıştır.

b) DOĞALGAZ BORU HATTI PROJELERİ:

Bosna Hersek'te 191 km'lik doğal gaz boru hattı bulunmakta olup, anılan hattın zaman içinde ülke çapında yaygınlaştırılması öngörülmektedir. Safhalar halinde gerçekleştirilecek olan genişletme çalışmalarının, 450-500 milyon ABD Doları'na malolması beklenmektedir.

c) ENERJİ SANTRALİ PROJELERİ:

Bosna Hersek hidro ve termo enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Söz konusu enerji kaynaklarından daha fazla yararlanmak için ülkede yeni santraller kurmak amacıyla yatırım ve gelişim projeleri hazırlanmaktadır. Bu projeler kapsamında, bölgede ve Avrupa piyasalarında enerji tedariği açığını karşılamak için yeni tesislerin kurulması ve mevcut olan tesislerin genişletilmesi amaçlanmaktadır.

Kalkınma programları kapsamında 15 adet büyük ve küçük hidroelektrik santrali inşası ve 4 santralin de onarım ve genişletilmesi planlanmaktadır. (toplam üretim kapasitesi 2000 MW). Ayrıca, Bosna Hersek'in nehir havzalarında 1000 MW üretim kapasiteli 400 potansiyel mini hidroelektrik santrali projesi de planlanmaktadır. Enerji sektöründe tüm bu yatırım programlarının tamamlanabilmesi için Bosna Hersek'in finansman kaynakları yeterli olmayıp sermaye yatırımları gereklidir. Bu nedenle, Bosna Hersek, bu projelerin gerçekleştirilmesine destek verebilecek stratejik partnerler ve finans kurumları aramaktadır.

JP Elektroprivreda BiH dd tarafından gelen bilgiye göre halihazırda HES Vranduk ihalesinin değerlendirme aşamasında olup, Türkiye'den bir firmanın katıldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca, 2015 yılı içerisinde Podvezje Rüzgar Santrali inşasına ilişkin ihalenin duyurusu yapılması öngörülmüştür.

RMU Banovici dd – Kömür Maden Ocağı – tarafından gelen bilgiye göre Banovici Termik Santralin (1-300 MW) inşasına ve finansmanına ilişkin stratejik ortak seçimi konusunda prosedür başlatılmıştır. Stratejik ortak seçim prosedürü 4 aşamada gerçekleştirilecektir:

- İlk aşama: Ön ihale
- İkinci aşama: Teknik proje ve finansman konusunda ön teklif

- Üçüncü aşama: Teknik proje ve finansman konusunda nihai teklif, değerlendirme ve stratejik ortak önerisi,
- Dördüncü aşama: Önerilen stratejik ortak için onay çıkarılması

Bu proje dışında RMU Banovici dd şirketi bünyesinde Banovici Çimento fabrikası projesi de mevcuttur. Banovici Çimento Fabrikasına ilişkin projenin stratejik ortak seçimi konusundaki prosedürün 2015 yılında açılacak uluslararası ihale ile başlanması beklenmektedir. Bu vesileyle Banovici Çimento Fabrikasının projesinde firmalarımızın katılabileceği değerlendirilmektedir.

JP Elektroprivreda HZHB dd tarafından gelen bilgiye göre önümüzdeki dönemlerde açılacak kamu ihaleleri aşağıda yer almaktadır:

- JAJCE II Hidroelektrik santrali
Jajce II HES rekonstruksiyon projesi (ana proje hazırlama ve elektrik santralinin rekonstruksiyonu)
Diğer bakım ve onarım işleri
- JAJCE I Hidroelektrik santrali
Jajce I HES rekonstruksiyon projesine ilişkin hazırlık çalışmaları (2015 ve 2016)
Diğer bakım ve onarım işleri
- CAPLJINA Hidroelektrik santrali
Capljina HES Bakım ve Onarım işleri
- RAMA Hidroelektrik santrali
Rama HES Bakım ve Onarım işleri
- MOSTAR Hidroelektrik santrali
Mostar HES Bakım ve Onarım işleri
- PEC MINI Hidroelektrik santrali
Pec Mini HES Bakım ve Onarım işleri
- MOSTARSKO BLATO Hidroelektrik santrali
Mostarsko Blato HES Bakım ve Onarım işleri

Republika Sırpaska Elektrik İdaresi (EPRS)'nin 2015 yılı içerisinde açılması beklenen HES ihaleleri aşağıdaki gibidir.

- Ulog HES (EFT Group tarafından inşa edilmesi beklenmektedir)
- Yukarı Drina HES (RS Elektroprivreda tarafından RWE Innogy ile stratejik ortaklığa ilişkin sözleşmenin feshedilmesi ardından bu sene tekrar stratejik ortak arayış içerisinde olacakları beklenmektedir.)

Bosna Hersek'te kömür rezervleri stratejik bir öneme sahiptir. Bu konuda Federasyon ve Republika Srpska farklı politikalar izlemektedir. Republika Sırpka, termik santralleri kurma ve işletme hakkını yabancılara verme konusunda fazla tereddüt yaşamazken, Federasyon tarafı ise, bu konuda model oluşturma tartışmaları ve çalışmaları içindedir. Republika Sırpka tarafından termik santral konularında verilen imtiyazların verilmiş süreci konusundaki kuşku Transparency International gibi uluslararası NGO'lar tarafından gündeme getirilmektedir.

2014 yılı Temmuz ayında Çin Kalkınma Bankası tarafından 'Stanari' termik santralının inşası projesi için 350 milyon Avro kredi uygun görülmüştür. İnşaat işlerinin Çinli firma 'Dongfang' ile Republika Sırpka firmalarının işbirliğinde yapılması kararlaştırılmıştır.

3) BOSNA HERSEK FİRMALARININ DİĞER ÜLKELERDEKİ FAALİYETLERİ

Bosna Hersek firmalarının müteahhitlik sektöründe diğer ülkelerdeki faaliyetlerine ilişkin 2014 yılı gerçekleştirmelerine ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır:

(000 Avro)			
TOPLAM:	İnşaat çeşidine göre gerçekleşen müteahhitlik işleri		
	Toplam	Bina	Yol yapımı v.s.
AVRUPA	56.609	14.810	41.799
Arnavutluk	38.155	14.810	23.345
Karadağ	14.371	0	14.371
Hırvatistan	1.529	858	670
İtalya	9.814	8.931	884
Makedonya	445	445	0
Almanya	151	0	151
Rusya	5.102	3.955	1.147
Slovakya	246	0	246
Slovenya	173	128	45
Sırbistan	520	179	341
İsveç	1.060	313	747
Türkiye	4.728	0	4.728
ASYA	14	0	14
Irak	1.995	0	1.995
Katar	1.977	0	1.977
Pakistan	0	0	0
AFRİKA	18	18	18
Cezayir	15.948	0	16.460
Etiyopya	5.387	0	5.387
	3.010	0	3.010

Güney Afrika	0	0	0
Kenya	4.889	0	4.889
Libya	3.174	0	3.174

Kaynak: Bosna Hersek İstatistik Ajansı (25 Mart 2015)

2014 yılında yurtdışında gerçekleştiren işlerin geçen sene ile kıyasladığında % 9,7 artış gösterdiği görülmektedir.

2014 yılında toplam yapılan inşaat işlerin % 26,2'si bina yapımı inşaat işleri, % 73,8 ise yol yapımı inşaat işlerinde gerçekleştirilmiştir.

Yurtdışında gerçekleştirilen inşaat işlerine baktığımızda bina yapım işleri sadece Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilirken yol yapım işlerinin % 55,8'sinin Avrupa, % 39,4'ünün Afrika ve % 4,8'sinin Asya ülkelerinde yapıldığı görülmektedir.

Eski Yugoslavya'da müteahhitlik sektöründe uluslararası ihalelerde boy gösteren güçlü firmalar bulunduğu ve halihazırda bazı Bosna Hersek firmalarının da yurt dışında iş yaptıklarından hareketle, Bosna Hersek'in bu sektörde iyi bir miras devraldığı ve önemli büyüklükte müteahhitlik firmalarına sahip olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, enerji sektöründe faaliyet gösteren Bıçakçık Mühendislik ve Müşavirlik özel firması HES enerji projelendirme işlerinde Kosova, Arnavutluk ve Türkiye'de projeler üstlenmiştir.

Diğer taraftan, Energoinvest şirketi Arnavutluk'ta iki proje üstlenmiş olup, birincisi 30,5 milyon Avro değerinde 250 km uzunluğunda ve 110 KW'lık enerji hattının inşaat işi, ikincisi ise 29 milyon Avro Tirana-Morina 400 kV'luk enerji hattının inşaat işidir. Ayrıca, Cezayir'de üç trafo istasyonu işi üstlenilmiş olup birincisi 52 milyon Avro değerinde 400 kV'luk trafo istasyonunun inşaat işi ve daha önce alınan 2 adet 60 kV'luk trafo istasyonu inşaat işi devam etmektedir. Bununla birlikte yine anılan firma tarafından Etiyopya'da 45 milyon Avro değerinde 230 kV'luk enerji hattının inşaat işi, Irak'ta 50 milyon ABD değerinde dört adet 132/133/11kV trafo istasyonu inşaat işi ve 132 kV'luk iki adet enerji hattının inşaat işi ile Libya'da 4 milyon Avro değerinde trafo istasyonu inşaat işi üstlenilmiş olup mezkur projeler sürmektedir.

4) BOSNA HERSEK'İN DAHİL OLMASININ ÖNGÖRÜLDÜĞÜ DİĞER PROJELER

Hırvatistan ile Karadağ'da yangın çıkması halinde direkt müdahaleyi sağlayacak ve merkezi Trebinje'de olacak ortak itfaiye merkezinin kurulması (BH-Hırvatistan-Karadağ)

Sellere yönelik uyarı ve gözlem merkezi kurulması projesi (BH-Hırvatistan-Sırbistan)

Sava nehrinin havzasının nehirde yıl boyunca seyrüsefer imkanı sağlanabilmesini teminen temizlenmesi

5) BALKANLARDA BOSNA HERSEK'İN DE DAHİL OLMASI ÖNGÖRÜLEN BÖLGESEL ALTYAPI PROJELERİ

-Adriyatik-İyonya Otoyolu (İtalya-Slovenya-Hırvatistan-BH-Sırbistan-Karadağ-Arnautluk-Yunanistan)

1.100 km'lik bir otoyol olup İtalya'nın Trieste kentinden başlayıp, Yunanistan'ın Kalamata şehrine kadar uzanması planlanmaktadır. Bosna Hersek'ten ne kadarının geçeceği ise henüz netlik kazanmamıştır.

-İyonya-Adriyatik Boru Hattı (Arnautluk-Karadağ-BH-Hırvatistan)

Trans Adriyatik Boru Hattına (TAP) bağlanması planlanan İyonya-Adriyatik Boru Hattı (IAP) projesidir. Hattın uzunluğunun 516 km olması öngörülmektedir. Yılda beş milyar metreküp gazı nakletmesi hedeflenmektedir. Toplam yatırım maliyetinin 618 milyon Avro olduğu tahmin edilmektedir.

-Saraybosna-Belgrad Demiryolu Hattının Modernizasyonu (BH-Sırbistan)

Hat Belgrad-Valjevo-Loznica-Zvornik-Tuzla-Doboj üzerinden Saraybosna'ya bağlanmaktadır. 525.9 milyon Avroluk maliyeti olacağı düşünülen bir projedir. Bu maliyetin 247.5 milyon Avrosu Sırbistan'a, 278.4 milyon Avrosu BH'e düşmektedir.

-Capljina-Trebinje-Niksic Arasında Demiryolu İnşası (BH-Karadağ)

188.5 km'lik bir demiryolu hattıdır. Hattın 131 km'sinin BH'te, 57,85 km'sinin ise Karadağ'da yapılması öngörülmektedir. Fizibilite çalışmaları için Avrupa Birliği tarafından 510 bin Avro finansman sağlanması beklenmektedir.

-5C koridorunu Hırvatistan'ın kuzeyine bağlayacak olan Svilaj köprüsünün inşa edilmesi (BH-Hırvatistan)

Sava nehri üzerinde inşa edilecek köprünün toplam uzunluğu 640 metre olup, yaklaşık maliyeti 25 milyon Avrodur.

-Banja Luka-Split Otoyolu (BH-Hırvatistan)

186 km olması planlanan otoyolun Republika Sırska'dan geçecek 99,2 km'lik kısmı için yatırım maliyetinin 1,5 milyar Avro olması öngörülmektedir. Bu otoyol Republika Sırska'da inşa edilen Gradiska-Banja Luka otoyolunun devamı olarak planlanmıştır.

-Belgrad-Bar Demiryolunun Modernizasyonu (Sırbistan-BH-Karadağ)

476 km.'lik demiryolunun sadece 9 km'lik bölümü BH'ten geçmektedir. Toplam maliyetinin 340 milyon Avro olması öngörülmektedir.

- Orta Drina hidroelektrik santrali projesi (BH (RS)-Sırbistan-İtalya)

Drina nehri üzerinde ilgili ülkelerin girişimi ile üç adet hidroelektrik santrali inşa edilmesi planlanmaktadır. Öte yandan projenin konumu nedeniyle ana devletin mi yoksa RS'in mi yetki sahibi olduğu konusunda netlik bulunmamaktadır.

-Yukarıda bahsekonu projeler dışında ayrıca yine Drina (BH-Sırbistan-Karadağ) ve Neretva (BH-Hırvatistan) nehirleri üzerinde hidroelektrik santral inşaatlarının gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu bilgisi alınmıştır.

6) TÜRK MÜTEAHHİTLİK FİRMALARININ BOSNA HERSEK'TE FAALİYETLERİ

Son dönemde ülkemiz firmaları müteahhitlik alanındaki ihalelere katılmaya başlamış olup, Cengiz İnşaat A.Ş. firması 2012 yılında gerçekleştirilen otoyol projesi ihalesini kazanmıştır. Söz konusu ihaleye ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıdaki Tablo 1' de yer almaktadır.

Tablo 1

FİRMA ADI	İŞİN ADI	İŞVEREN ADI	SÖZLEŞME TARİHİ	TAMAMLANMA TARİHİ
CENGİZ İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	5c KORİDORU OTOYOLU İNŞAASI, VLAKOVO – TARÇİN BÖLÜMÜ, LEPENİCA - SUHODOL ALT BÖLÜMÜ	AUTOCESTE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (Bosna Hersek Federasyonu Otoyol İdaresi)	28.08.2012	30.04.2015
	5c KORİDORU OTOYOLU İNŞAASI, VLAKOVO – TARÇİN BÖLÜMÜ, VLAKOVO - LEPENİCA ALT BÖLÜMÜ		20.12.2012	30.11.2014
	5c KORİDORU OTOYOLU İNŞAASI, VLAKOVO – TARÇİN BÖLÜMÜ, SUHODOL - TARÇİN ALT BÖLÜMÜ		21.05.2012	30.10.2014
SİTERM ISI SANAYİ A.Ş.	CIRCULATED FLUID BED BOILER KURULUMU	SISECAM SODA LUKAVAC D.O.O.	09.06.2014	09.10.2015

Diğer taraftan, özel sektör yatırımları ile birlikte, başta TİKA olmak üzere ülkemiz kurum ve kuruluşlarının inşaat sektöründe gerçekleştirmiş oldukları ve önümüzdeki dönemde gerçekleştirmeyi planladıkları inşaat sektörü kapsamındaki faaliyetler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

FİRMA ADI	İŞİN ADI	PROJE BEDELİ	SÖZLEŞME TARİHİ	İŞVEREN ADI	TAMAMLANMA TARİHİ
ER-BU İnşaat	VIŞEGRAD SOKOLLU MEHMET PAŞA KÖPRÜSÜ ONARIMI	3.980.000 Avro	2012	TİKA	Ağustos 15
ER-BU İnşaat	İSA BEY HAMAMININ ONARIMI	1.774.000 TL	2012	T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR G.M.	Mayıs 15
DOA INVEST D.O.O. (ARI MEDİKAL SAĞLIK YATIRIMLARI TİC. LTD. ŞTİ. İŞTİRAKİ)	96 DAİRELİ KONUT PROJESİ İNŞAATI	3.580.000 Avro (yaklaşık)	21.11.2014.	DOA INVEST D.O.O. (ARI MEDİKAL SAĞLIK YATIRIMLARI TİC. LTD. ŞTİ. İŞTİRAKİ)	01.10.2015.
DZEKOS D. O. O.	BOŞNA HERSEK DEVLET ARŞİVİ TADİLATI	73.500 Avro	10.06.2014	TİKA	Eylül 2014
DZENA D.O.O.	ZIVINICE CEBARİ MÜZESİ İNŞAATI	57.000 Avro	20.06.2014	TİKA	Ekim 2014
DOLA D.O. O.	CAZİN LİSESİ YARIM KALAN İNŞAATI	299.000 Avro	01.04.2014	TİKA	Eylül 2014
OKAC D. O. O.	GORAZDE EĞİTİM VE KÜLTÜR MERKEZİ İNŞAATI	960.000 Avro	02.07.2013	TİKA	Mayıs 2014
DZEKOS D.O.O.	GORAZDE KANTON HASTANESİ TADİLATI VE EK KAT İNŞAATI	835.000 Avro	04.07.2013	TİKA	Mayıs 2014

7) FİRMA SORUNLARI VE TÜRK FİRMALARININ FAALİYETLERİNE İLİŞKİN YARARLI BİLGİLER

Ulaşılabilecek hukuki & mali danışmanlık şirket ve bürolarına ilişkin bilgiler

Bu kapsamda oluşturulan listeler, Müşavirliğimizle irtibata geçen hukuk büroları ve danışmanlık şirketler de dahil edilmek suretiyle sürekli yenilenmekte olup konuya ilişkin olarak Müşavirliğimizle doğrudan irtibata geçilmesinde fayda görülmektedir.

Bosna Hersek'te faaliyette bulunan/bulunmayı planlayan Türk müteahhitlik firmalarının göz önünde bulundurmalarında fayda görülen hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- **Ülkenin Gelişme Potansiyeli:** Bosna Hersek, ihtiyaç duyulan alt ve üst yapı yatırımları ve enerji projeleri ile önemli bir potansiyel barındırmakta olup, bu gelişim döneminde açılmakta olan ihalelere yakın ilgi gösterilmesinin isabetli olacağı düşünülmektedir.
- **Ülkenin Avantajlı Konumu:** Ülkenin doğal kaynaklar bakımından (özellikle orman ürünleri) zengin olması, inşaat maliyetlerinin Avrupa standartlarına oranla uygun olması ve ülkenin Avrupa pazarlarına yakın ve geçiş noktasında olması, burada yatırım yapmak isteyen şirketler için avantaj teşkil etmektedir.
- **Nitelikli İşgücü:** Ülkenin müteahhitlik sektöründe nitelikli ve teknik açıdan eğitilmiş işgücüne sahip olması inşaat faaliyetlerinin sorunsuz işlemesi açısından önemli bir rol oynamaktadır.
- **Projelerin Finansmanı:** Bosna Hersek Federasyon yönetimi, enerji ihalelerinde finansmanın büyük kısmının yabancı firma tarafından karşılanması, bunun karşılığında o firmadan elektrik alınarak bu elektriğin yurt içi ve yurt dışı pazarlarda satılmasına dayanan bir model üzerinde çalışmaktadır. Bu durumda, ülkemiz firmaları uzun vadeli finansmana ihtiyaç duyacaklardır. Ayrıca, Koridor Vc konusunda halen

finansman modeli arama çalışmaları devam etmektedir. Bu projede, EBRD ve EIB kredileri finansmanda önemli rol oynamaktadır.

- **Uzun Vadeli Strateji Eksikliği:** Diğer ülke firmalarının (Hırvatistan ve Slovenya başta olmak üzere) Bosna Hersek'te açılması muhtemel ihalelere ilgilerinin çok uzun bir zamana yayıldığı, bu konuda gerek kamu gerekse diğer kurumlar nezdinde uzun zamandır lobi yapıldığı, hatta bu konuda kamu kurumları tarafından yapılan teknik çalışmalara dahi katkı sağlandığı görülmektedir.
- **Bosna Hersek'teki Yönetişim Sorunları:** Bosna Hersek'in idari yapısı üç etnik gruba dayanması nedeniyle karışık bir yapı arz etmektedir. Bu idari yapıdaki karar vericileri ve karar vericileri yönlendirilenleri teşhis etmek ilk başta her zaman mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle, ülkemizden gelmesi muhtemel firmaların ihale açılmadan makul bir süre önce bir öğrenme sürecinden geçmesi gerekmektedir.
- **Yerli Ortak Şartı:** İhalelerin büyük çoğunluğunun yerli ortak şartına bağlanması beklenmekte olup, yerli ortağın kapasitesi ve etkinliğinin de ihalenin başarılı sonuçlanmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Bu da ihale açılmadan çok önce çalışmaların başlatılmasını zorunlu kılmaktadır.

8) İRTİBAT KURULABİLECEK RESMİ KURUM/KURULUŞLAR ve ÖNDE GELEN MÜTEAHHİTLİK FİRMALARI

Bosna Hersek'te faaliyette bulunan/bulunmayı planlayan Türk firmalarının yatırım ve projelerle ilgili olarak irtibat kurmalarında fayda görülen resmi kurum/kuruluşlar ve internet adresleri aşağıda yer almaktadır.

- Bosna Hersek Federasyonu Enerji, Madencilik ve Sanayi Bakanlığı – www.fbihvlada.gov.ba
- Republika Sırpka Ekonomi, Enerji ve Kalkınma Bakanlığı – www.vladars.net
- Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı – www.fiba.gov.ba
- Bosna Hersek Dış Ticaret Odası – www.komorabih.ba
- Bosna Hersek Federasyonu Ekonomi Odası – www.kfbih.com
- Republika Sırpka Ekonomi Odası – www.komorars.ba
- Bosna Hersek Federasyonu Otoyol İdaresi - <http://www.jpautoceste.ba/>
- Republika Sırpka Otoyol İdaresi - <http://www.autoputevirs.com/aprs/Default2.aspx?lang=cir>

Bosna Hersek'te faaliyet gösteren önde gelen müteahhitlik firmaları ve internet adresleri aşağıda sıralanmıştır:

- Širbegović d.o.o. Gračanica – www.sirbegovic.com
- Energoinvest d.d. - <http://www.energoinvest.ba/>
- ANS Drive d.o.o.Sarajevo – www.ansdrive.ba

- Integral İnženjering a.d. Banja Luka – www.integralcorp.info
- H.M.I. İnženjering d.o.o. – www.hmi-inzenjering.ba
- GP ŽGP d.d. Sarajevo – www.zgp.ba
- Euro - Asphalt d.o.o. Sarajevo – www.euro-asfalt.ba
- Hering d.d. Siroki Brijeg - <http://www.hering.ba/>
- Marvel d.o.o.Istočno Sarajevo – www.marveldoo.com
- Prijedorputevi a.d. Prijedor – www.fortisgroup.ba
- Niskogradnja d.o.o. Laktaši – www.niskogradnja.ba
- Putovi d.o.o. Grude – <http://putovi-grude.com/wp2/>
- Asphaltgradnja d.d. Visoko – www.asfaltgradnja.com
- Butmir d.o.o. Ilidža – www.butmir.com
- Unigradnja d.d. Sarajevo – www.unigradnja.com.ba
- Giprom d.o.o. Tuzla – www.giprom.ba
- GP PUT d.d. Sarajevo – <http://www.gpput.ba/>
- Mrkonjić Putevi a.d.Mrkonjić Grad – www.mrkonjicputevi.com